

SCOTT GERARD PRINSTER

FELHÍVÁS A TUDOMÁNY ÉS A VALLÁS ÚJ EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRE

Az emberi tudásvágy eredete

Az antropológusoknak, akik a mai ember őseit kutatják, az a szokásuk, hogy az éppen felfedezett új formát azon tulajdonságai szerint nevezik el, amelyek megkülönböztetik őt elődeitől. Például a Homo erectust az jellemezte, hogy felegyenesedve járt, a Homo habilist, hogy eszközöket használt. Voltak, akik azt javasolták, hogy a mai emberre leginkább a Homo poeta elnevezés illene, ami annyit tesz, hogy „értelmező”, „értelmet adó”, hiszen őseitől eltérően a modern embert messzemenően érdeklí létezésének értelme. Gondolkodott ezen a kérdésen, tanulmányozta, intézményesítette, sőt, még háborúkat is vívott miatta. A vágy, hogy megértse az univerzumot és benne a tulajdon helyét, vezette el az emberiséget a valláshoz és a tudományhoz, a társadalomnak e két, legjelentősebb világformáló erejéhez.

A tudomány területe - a tudományos világ

Amint az ember lassanként önmagára eszmélt, felsejlett előtte, hogy a körülötte levő világ előre belátható szabályossággal változik. A nap felkel és lenyugszik, az évszakok mindig ugyanabban a rendben követik egymást, az élőlények születnek és meghalnak. Az ember pedig értelmezni akarta annak a világnak a működését, amelyben élt, és úgy és annyit értett meg belőle, amennyi gondos megfigyelés által felfogható volt. Így született meg a tudomány.

A tudományos megértés területe általában távol esik a vallás világától. A tudományt elsősorban a megfigyelhető fizikai világ érdekli. Igaz, hogy a tudósok időnként olyan dolgokról is gyártanak elméleteket, amelyeket nem lehet közvetlenül megfigyelni, például a világegyetem keletkezéséről, leginkább azonban mégiscsak olyan tárgyak és események képezik a tudományos vizsgálódások tárgyát, amelyek mérhetőek, leírhatóak vagy akár reprodukálhatóak.

Kezdetben nem volt más eszközünk a fizikai világ megfigyelésére, mint a szentünk. Szerencsére a velünk született többi érzékszervünk is jó eszköznek bizonyult, segítségükkel el tudtuk dönteni például, hogy két test azonos hosszúságú-e, megértettük, hogy miképpen mozdul el egy test a ráható erő nyomán, vagy hogyan változik meg a világ arculata az idő és a körülmények függvényében. És amikor szükségessé vált az, hogy objektívebb és pontosabb méréseket végezzünk, akkor feltaláltunk olyan eszközöket, amelyeknek a segítségével megbízhatóbb módon végezhetjük el vizsgálódásainkat, mintha csak az érzékszerveinkre támaszkodtunk volna.

A tudományok fejlődése szükségessé tette a kísérletek lefolyásának és eredményének a pontos lejegyzését is, hiszen ha ezen a módon akarjuk megismerni a világot, másoknak is tudniuk kell, hogyan jutottunk bizonyos következtetésekre. Ha valaki hibát talált a gondolatmenetben vagy magában a kísérletben, lehetősége volt kétségbevonni a végeredmény helyességét. Ha pedig a feltételezés és a kísérlet szilárdan állt a lábán, akkor az a tény, hogy róla pontos leírás létezett, még kétségbevonhatatlanabbá tette az eredményeket és a következtetéseket.

Sokszor előfordul, hogy szükséges többször is megismételni egy kísérletet, azért, hogy annak eredményét végérvényesen bebizonyítottnak tekinthessük, vagy éppen fordítva, azért, hogy kétségbe vonhassuk. Minél többször jutunk el a kísérlet során ugyanarra a végeredményre, annál biztosabbak lehetünk abban, hogy az eredmény helyes. Ha azonban a többször megismélt kísérlet során több különböző eredményt kapunk, fennáll a veszélye annak, hogy az első eredmény helytelen volt, talán azért, mert nem megfelelő módon végeztük el a kísérletet, vagy hiba csúszott a mérésekbe.

A megismerés tudományos módja - a tudományos módszer

A tudományos kutatás jellegzetességei, amelyek megkülönböztetik azt a vallásos kutatástól, alkotják a tudományos módszereket. Az ilyen módszerrel elvégzett kísérletnek négy része van: a megfigyelés, az elmélet megalkotása, a tulajdonképpeni kísérlet és végül a következtetés levonása. Megfigyeléseink eredményeképpen születik meg az óhaj, hogy tudományos módszerekkel végezzük el a kísérletet. Például észrevettük, hogy a víz mindig 100 Celsius fokon kezd el főzni. Miután megfigyeltük ezt a viselkedését bizonyos körülmények között, tudni akartuk, hogy ugyanígy viselkedik-e más körülmények között is. Korábbi megfigyeléseink alapján hipotézist alkotunk arról, hogyan viselkedik a víz bizonyos körülmények között. Például azt mondjuk: A víz forráspontja magasabb, ha sót adunk hozzá. Azt várjuk, hogy a víz ennek megfelelően viselkedjen a kísérlet során. Ezt követően elvégezzük a kísérletet, vagyis próbának vetjük alá a hipotézist. Talán úgy döntünk, hogy megmérjük a víz forráspontját néhány egymást követő napon keresztül, különböző tartályokban, különböző mennyiségű só hozzáadásával. Ha azt tapasztaljuk, hogy a sós víz forráspontja minden esetben magasabb, mint a nem sós vízé, akkor azt mondhatjuk, hogy a hipotézisünk helytálló, és a kísérlet után megbízhatóbbnak tekinthetjük, mint előtte. Abban az esetben azonban, ha a kísérlet eredménye nem igazolja a hipotézisünket, meg kell azt változtatnunk, és új kísérleteket kell végeznünk.

A következtetés nem más, mint a kísérletnek és eredményének az értelmezése. A kísérlet tehát igazolhatja a hipotézist, ellentmondhat neki, illetve elvezethet nem meggyőző eredményhez is. Miután levontuk a konklúziót a hipotézis helyes vagy nem helyes voltát illetően, további kísérleteket végezhetünk további elméletek igazolására.

A tudományos kutatómódszereknek azonban komoly hiányossága, hogy sosem lehetünk tökéletesen bizonyosak afelől, hogy a hipotézisünket valóban bebizonyítottuk. Bármilyen sok, sikeres kísérletet végezzünk is el, amelyek

mind minket igazolnak, mindig maradnak további elméletek, és sosem mondhatjuk azt, hogy valamit tökéletesen és végérvényesen bebizonyítottunk. Másfelől, ha a kísérletek eredménye ellentmond a hipotézisünknek, és a kísérletek elvégzése közben nem követtünk el semmilyen hibát, akkor azt mondhatjuk, hogy a hipotézis téves volt, megdőlt és elvethető. Ily módon azt mondhatjuk, hogy a tudományos módszer nem alkalmas arra, hogy általa elméletek helyességét bizonyítsuk, csupán arra, hogy megközelítő helyességgel igazoljuk őket.

A hit birodalma - a vallás világa

A tudománytól eltérően a vallás és a hit világa olyan eseményeket és tapasztalatokat tartalmaz, amelyeket nem lehet megmérni, feljegyezni, majd ismét lejátszani. Például a különböző vallások különböző módon nyilatkoznak arról, hogy mi történik velünk halálunk után, ezek pedig olyan elméletek, amelyeket nem vethetünk alá semmilyen kísérletnek. Nem tudjuk megfigyelni azt, ami a halál beállta után történik, és nincs mód rá, hogy erről feljegyzéseket készítsünk, és arra sem, hogy a halott élményeiről bármit is megtudjunk. Ezek a dolgok a tudomány számára elérhetetlenek, a hitnek viszont alapvető alkotórészei, és a különböző vallások különböző elméleteket állítanak fel velük kapcsolatban.

A vallásos kutatás a legkülönbözőbb forrásokból táplálkozik. A legtöbb jelenkori vallás valamilyen általában isteni eredetűnek tartott - írott forrásból meríti hittételeit. A keresztény felekezetek, noha nem mindig értenek egyet azt a kérdést illetően, hogy a Biblia szerzője, illetve szerzői emberi vagy isteni eredetűek-e, a könyvet általában olyan forrásmunkának tekintik, amelyen a vallásos vezetők és egyházi emberek tekintélye nyugszik. Ez a könyv tartalmazza a világ kezdetéről és végéről alkotott elméletünket, azt, hogy mit gondolunk az élet, és különösképpen az emberiség keletkezéséről, valamint azt is, hogy hogyan kellene leélnünk az életünket

A vallásos tudás másik forrása, amelyből a tekintély táplálkozik, a személyes kijelentés. A különböző egyházak különböző mértékben tisztelik vallásos kijelentést megtapasztalt vezetőiket. A legtöbb vallásos mozgalom alapjául egy-egy próféta személyes élménye szolgál. Néhány vallás esetében külön tekintély övezi azokat, a még élő hívókat, akiknek személyes kijelentésben volt részük. A zsidó hagyományok például dicséretesnek tartják azt, ha a rabbik kifejtik elméleteiket a hagyományos szövegekkel kapcsolatban és ezeket a modern kijelentéseket az emberi bölcsesség forrásainak tekintik. Az unitárius-univerzalisták ennél is tovább mennek, az ő szemükben gyakran nagyobb tekintély van egy-egy, még élő vallási vezetőnek, mint a vallásos szövegeknek.

Másfelől viszont vannak olyan vallások, amelyek a kijelentést tökéletesnek tartják, vagyis úgy hiszik, hogy az emberiség számára szükséges minden tudást leírták már, és eretnek az, aki a szent szöveget bármilyen formában meg akarja változtatni.

A tudás megszerzésének vallásos módja

Világunknak a kijelentés által való megismerése nagymértékben különbözik a tudományos megismerés módjától. A kijelentés forrásait másképpen

kell megközelíteni és felhasználni, mint azokat, amelyekre a tudományos módszerek segítségével találunk rá.

A kettő között a legnagyobb különbség az, hogy a kijelentés által nyert tudást nem lehet vitatni, vagy megváltoztatni. Akár írásban foglalt, akár személyesen átélte, a kijelentés során nyert tudás tekintélye a legtöbb vallás szerint vitathatatlan és nem képezheti a kritikus vizsgálódás tárgyát. Például a legtöbb keresztény egyház elfogadja a tételt, hogy a Biblia Isten szava, úgy, ahogyan ő azt az emberiséggel közölte, hiba és ellentmondás nélküli. Ilyenformán a szövegek nem vitathatók, nem javíthatók, vagy nem tekinthetünk el tőlük még akkor sem, ha modern világunk már túllépett rajtuk, esetleg értelmetlenekké váltak, sőt, helyenként egymásnak is ellentmondanak.

Ez az általánosítás azonban nem vonatkozik az unitarizmusra, illetve az unitárius univerzalizmusra. A mi történelmünk bátorítja a bibliai szövegek kritikai elemzését, és a Biblia beható tanulmányozásától azt várjuk, hogy elvezessen minket a mélyebb igazságok megértéséhez. Megtehetjük ezt, mivel eleve kijelentettük, hogy a Biblia szövegei nem Istennek, hanem embernek a művei, ilyenformán ember által javíthatók és értelmezhetők,

A személyes kijelentés ezenkívül nem is tehető ki kritikai elemzésnek, mert az Istennel való találkozás belső élmény, így mások számára megközelíthetetlen. Ezért nekünk, akik elfogadjuk a személyes kijelentés tekintélyét, küzdenünk kell azért, hogy az egyes személyek által így nyert tudást hitelesnek tekintsék vagy elvessék. Ha Isten személyes megtapasztalása során nyert tudás ellentmondásokat tartalmaz, esetleg értelmetlen, képesnek kell lennünk arra, hogy különbséget tegyünk a valódi és a hamis kijelentés között. Ez azonban sokkal nehezebb folyamat, mintha egyszerűen a Biblia tekintélyére hivatkoznánk úgy, ahogyan a főbb keresztény felekezetek teszik, és bizony nagy árat fizetünk a szabad szellemű vallásunk által nyert szabadságunkért.

Különösen nyugaton gyakori eset, hogy az emberek valamiféle személyes használatra való, csak az ő igényeiknek megfelelő vallásosságot élnek meg, amelynek alig van köze a felekezethez, amelyhez történetesen tartoznak. James Fowler valláspszichológus szerint ez a folyamat természetes következménye az egészséges emberi hitnek, és megjegyzi, hogy ennek során gyakran kerül sor fájdalmas konfliktusokra. Az, akit személyes kijelentése szembefordít felekezete elfogadott tanításaival, nehéz választás elé kerül: vagy benn marad az egyházában és igyekszik megfeleledkezni személyes tapasztalatáról, vagy kiszakad az egyházból és megpróbál értőbb környezetet találni magának. Manapság igen nagy feladat hárul az egyházra ezen a téren, segítséget kell nyújtania azon tagjainak, akiknek személyes meggyőződése ellentétbe kerül a hivatalos dogmákkal.

A tudomány és a vallás közötti kapcsolat

Mivel mind a vallás, mind pedig a tudomány hatalmas erőket képviselnek mai világunkban, és nemegyszer ugyanazon területekre tartanak igényt, nekünk, hívő embereknek meg kell határoznunk, hogy milyen kapcsolat van közöttük. Jan Barbour, a *Religion in an Age of Science* (Vallás egy tudományos korban) című könyvében megjegyzi, hogy e két világ közötti kapcsolat válto-

zik a hely és idő függvényében. Ő három kapcsolat-modellt vélt felfedezni a tudomány és a vallás között.

A konfliktus-modell!

Ebben az esetben tudomány és vallás összeegyeztethetetlen fogalmak, mind a kettő önmagát tekinti a tudás kizárólagos tulajdonosának egy bizonyos területen. A történelem során a vallás gyakran egyedüli tekintélynek tartotta magát, sőt, néhány elszigetelt helyzetben még ma is így cselekszik. A tudomány azonban csak viszonylag kevés idővel ezelőtt erősödött meg annyira, hogy ily módon tekinthessen önmagára

Ezt a két, homlokegyenest ellenkező pozíciót Barbour tudományos materializmusnak, illetve a Szentírás szószerinti értelmezésének nevezi. A tudományos materializmus szerint azok az állítások, amelyek nem ellenőrizhetők, mint például az istennel való személyes találkozás élménye, nem is lehetnek igazak. Csak az igaz, ami objektíve, mérhetőn is az.

A Szentírást szó szerint értelmezők számára viszont a Biblia abszolút tekintély, nincs és nem is szükséges más igazság, mint ami a szent iratokban megtalálható.

Ez a konfliktus-modell érvényesült az eretnekek perbe fogásakor vagy a tudomány úttörőinek, Szókratésznek, Descartes-nak, Galileonak az üldözésekor. A huszadik században azután a tudományos materializmusnak alkalma nyílt arra, hogy megfizessen mindezért, hírneves gondolkodók jelentették ki, hogy a vallás „gyerekes dolog” (Nietzsche), illetve, hogy arra való, hogy vágyainkat betöltse (Freud).

A tudomány és vallás kapcsolatában létező konfliktus-modellnek komoly következményei lehetnek. Az Egyesült Államokban, ahol a tudomány képviselőinek, akik gyakran kerülnek szembe az egyházzal, hatalmas tekintélye van, nemegyszer a politikai küzdelmek alapjává válik. Például az egyik leghíresebb amerikai bírósági ügy Scope „majompere” volt, amikor is a kormánynak kellett eldöntenie, tanítható-e törvényes keretek között az evolúció tana az iskolákban. Az Egyesült Államokban egyébként ma is napirenden vannak hasonló bírósági csatározások: mit tartalmazzon a diákok tankönyve, mekkora anyagi támogatást kapjanak a katonai kórházak, tudósok és teológusok küzdenek azért, hogy megkaparintsák az uralmat a diákoknak szánt tananyag fölött, és vitatkoznak arról, hogy helyénvaló-e ellátni a katonák családjait az abortuszról való tudnivalókkal.

A függetlenség-modell!

A Barbour által megállapított második modell a függetlenség-modell, amely szerint a tudomány és vallás egymástól teljes mértékben elkülönült területek, ahol is egyik vagy másik kizárólagosan uralkodik. Ez a modell ugyan nem új, hiszen Descartes-nál is megjelenik, Barbour szerint mégis csak napjainkban vált általánossá. Különösen jól érvényesül az akadémiák világában, ahol is a tudomány és a teológiai tanszékek hallgatólagosan megegyeztek abban, hogy egymásról kölcsönösen nem vesznek tudomást, vagy legalábbis nem kalandoznak át a másik birodalmába. E szerint az elképzelés szerint a tu-

domány területe a természet, a mérhető mennyiségek és a megfigyelhető jelenségek, mint az idő, a tér és a világ működési mechanizmusai. A vallásnak marad a szellem, az értékek és erkölcsök fölötti örökös, az örökkévalóság, isten és az élet, a létezés céljának a keresése.

Sajnos a működési területeknek ez a merev kisajátítása igen sokunknak nem felel meg. A függetlenség-modell vallástalanítja a természetet, és nem veszi figyelembe azt, hogy sok, huszadik századi ember számára a tudományos kutatásnak is vallásos szerepe van. Ezenkívül elválasztja egymástól az erkölcsöt és a technikát, és olyan világrend létrejöttét segíti elő, amelyben lehetségessé válik a nukleáris háború, az eutanázia és a környezetszennyezés anélkül, hogy ezért bárki is felelősségre vonható lenne.

Éppen ezért manapság igen sokan keresnek valamilyen más kapcsolat-tartási lehetőséget.

A párbeszéd-modell

A tudomány a vallás nélkül sánta marad, a vallás a tudomány nélkül pedig vak - mondta Albert Einstein.

Barbour lehetségesnek tartja azt a megoldást, amelyet ő párbeszéd-modellnek nevez. Ebben a felfogásban a tudomány és a vallás nem zárkóznak be a maguk területére, hanem megpróbálnak együttműködni olyan területeken és kérdésekben, amelyek mindkettőjüket érintik. Ez a modell még több kihívást rejt magában, mert megköveteli, hogy világunkat és tapasztalatainkat több szemszöghől is értelmezzük, és el kell ismernünk, hogy többféle elképzelés is létezhet, igaz lehet és értékes. Például gyakran hasznos, ha a világegyetemet mechanikusan szemléljük, mintha úgy viselkedne, akár egy hatalmas gépezet. Ilyenformán a működésére is úgy tekintünk, mint valamiféle emberkéz alkotta rendszernek a mozgására. Csakhogy egyre nő a felelősségünk a teremtéssel szemben, el kell fogadnunk a vallás diktálta szerepünket, és úgy kell tekintelnünk erre a világra, a mi világunkra, mint tiszteletre és védelemre szoruló szent dologra.

Végül van egy harmadik szemléleti mód is, a Gaia-elmélet, amely bolygónkat és az egész világegyetemet bonyolult szervezetnek fogja fel, amelynek úgy tűnik, hogy megvannak a maga céljai és mozgástörvényei.

Egy másik példa lehet az evolúció szerepe a mi teológiai értelmezésünkben. Annak lehetősége, hogy a teremtés ma is zajló folyamat, sokunkat hozzásegített ahhoz, hogy másképpen értelmezzük Isten szerepét. Így született meg az a teológiai elképzelés, mely szerint a Teremtő mindig jelenvaló és mindig változó.

A párbeszéd-modell fontos létesítménye a liberális vallásosságnak, különösen az unitáriusoknak és az unitárius univerzalistáknak. Legjobb teológusaink vitába mertek szállni a vallás hivatalos szemléletmódjával, és hirdették a józan ész szerepét a hívő ember életében.

Számunkra a küzdelem folytatódik míg csak nem teremtődik meg a kelő egyensúly a két világ között. A huszadik század elején az Egyesült Államokban az unitáriusok megfogalmazták a Humanista Manifesztumot, azt a dokumentumot, amely felszólít arra, hogy vessünk véget a babonának, de

őrizzük meg a lelki tevékenység szerepét egy egyre jobban elvilágiasodó környezetben. A Manifestum megállapította:

„Manapság jobban megértjük a világot és azt, hogy minden ember rokona minden embernek, és előre haladtunk a tudományok terén is. Mindez olyan helyzetet teremtett, amely megköveteli, hogy a vallás új megállapításokkal és új célokkal álljon elő.”

Később, amikor az amerikai unitarizmus egyre jobban eltávolodott a teizmustól és már-már jobban hasonlított az ateizmusra, mint a vallásra, világossá vált, hogy mekkora veszélyt rejt magában az a könnyelmű és bátor kijelentés, hogy a józan észnek és tudománynak is szerepe van a vallásban. A hetvenes évek óta azonban az Unitárius Univerzalisták Szövetsége visszahárított a középvonatra, és azon van, hogy megtalálja a kényelmes együttélés lehetőségét a tudomány józan objektívizmusa és a hit érzelmi mélysége számára egyaránt.

Következtetés

Aligha kétséges, hogy világunkban egyaránt szükség van a vallásra és a tudományra. A tudomány nem nyújtja azt a vigaszt és az értelmezésnek azon lehetőségét, amelyet a vallás: de szükségünk van rá, ha meg akarjuk oldani fizikai létezésünkől és fizikai szükségleteinkből adódó gondjainkat. A vallás nem látja el a világot új technológiákkal, amelyek védelmeznek minket és javítják életünk minőségét, fontos azonban, hogy biztosítsa fejlődésünk morális és etikai hátterét. Mindkét területen hatalmas erők léteznek, és meg kell találnunk a módját annak, hogy egymás mellett létezzenek.

A tudomány és a vallás egyaránt az igazság megtalálásának az eszköze a mi kezünkben, fölöslegesen szegényítjük magunkat akkor, ha a kettő közül bármelyiket is ki akarjuk űzni a társadalomból. Meglehet, hogy ez az együttélés ma nem olyan egyszerű mint hajdanán volt, amikor az egyház kezében összpontosult minden hatalom, vagy mint az akadémiai merev szétválás esetében, amikor is a világi tudományokat óvták attól, hogy a „babona” beszenyyezze őket, mégis, az együttműködésből adódó eredmények ugyancsak csábítóak.

Ma még csodálatos fantazmagóriának tűnik annak a lehetősége, hogy a technika további fejlődésének a hitre alapozó morál és etika biztosította bölcsesség szab majd határt, és az is, hogy az ember útját a hit világában nem korlátozza többé az, hogy elzárják előle az új felfedezések eredményeit.

Ha azonban az a cél vezérel, hogy az emberi tudás adományát minél jobban a magunk javára fordítsuk, meg kell találnunk a módját az együttműködésnek.

SIMÉN DOMOKOS

ÁRVA-ÖZVEGY KASSA

„A Helvétziai Vallástételt követő egyházi személyek között a Küküllővári tiszteletes vidékben” Biztosítási-Segély Egylet 1802-ben alapított egyesületének ismertetése.

Bevezető: A kereső ember halála a hozzátartozóknak veszteség, kár. Az özvegyekről és árvákról való gondoskodás ebben az esetben BIZTOSÍTÁS. A biztosítás ősgyökere Palesztinában lelhető fel az írott dokumentumok alapján, a számarhajcsárok közt, Krisztus előtt a 300. év körül. A rómaiknál is a biztosítás egy formájával találkozunk. Firenzében és Genuában a 14. században jött létre rendszeres biztosítás. Magyarországon a biztosítás eszméje Lengyelországból jött be 1770 táján, de 1792-ben az eszme anyagiak miatt megbukott. Az első magyar rendszeres biztosító Részvénytársaság a Dunai hajózással kapcsolatban jött létre.

A biztosítás, mint üzlet, Magyarországon 1831-ben alakult meg. Szűkebb hazánkban a Marosszéki Kölcsonös Tűzbiztosítási Egyesület 1839-ben alakult meg, a Kölcsonös Küküllői Biztosító Egyesület, dicsőszentmártoni központtal 1842-ben jött létre. Tagjai lehettek felekezeti különbség nélkül az egyházközségek és magánszemélyek is. 1844-ben alakult meg a Brassói Kölcsonös Nyugdíj Intézet. Az 1911. évi kimutatás szerint „az elmúlt 60 évben a Biztosító Intézetek” közül, melyeket megalapítottak, a 144 közül, 74 ment tönkre Magyarországon.

Tárgyalás-ismertetés: A Küküllővári Egyházkerületben-megyében Árva Özvegy Kassa néven jött létre egy önszegélyező, biztosító Társaság vagy Egyesület 1802-ben. Egyike Magyarország legrégebbi segélyező és biztosító egyesületeinek. Autonóm, szociális és önkéntes önszerveződés volt, célja az özvegy és árva belső emberi rászorulókat megsegítése. Tagjai elsősorban a „küküllővári tiszteletes vidékben” lévő egyházi alkalmazottak közül verbuválódott, de tagja lehetett a más vidék belső embere is. Az Árva Özvegy Kassa alapszabályát, a tagok nevével, azok kategóriába való besorolásával, a befizetett összeg feltüntetésével, az Alapszabály-módosításokkal egy 44 lapot tartalmazó, 1804-ben kiadott, a kolozsvári református Kollégium betűivel nyomtatott 8-ad rétnagyságú kiadásban találtuk, mely a Belle József csávási református iskola-mester tulajdona volt. E kiadvány alapján ismertetem az Árva Özvegy Kassát.

Az 1–7 lapokon az érdekes bevezető van.

A 9–20. lapig az Alapszabály 26 pontban van összefoglalva.

A 21. lapon „Tsiki János Generális Notárius által megerősítve”.

A 22. lapon a Fő Consistorium (Erdélyi Református) által 1804. június 17-én elfogadotva, hitelesítve.

A 23–27. lapokon a tagok 3 rendben és egyházi funkciók szerint vannak felsorolva, megnevezve, a 3 Rend alapján.